

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Analýza spotřeby potravin v ČR

Eva Vallušová

© 2020 ČZU v Praze

Souhrn:

Diplomová práce se zabývá zhodnocením spotřeby domácností a jejich spotřebitelského chování v kontextu spotřeby potravin. V teoretické části byla charakterizována problematika teorie spotřební funkce, spotřebního chování a role domácností v ekonomice společně s výživovými doporučeními pro Českou republiku. V analytické části byl pomocí indexní analýzy a vhodných metod analýzy časových řad charakterizován vývoj determinantů působících na spotřební chování s následným zkoumáním statistického vlivu jednotlivých determinantů. Dále je v práci obsažen vývoj spotřeby jednotlivých potravinových komodit a následná komparace s výživovými doporučeními pro Českou republiku.

Klíčová slova:

spotřebitelské chování, spotřeba potravin, potravinová politika, determinanty spotřeby, časové řady, krátkodobé prognózy, výživové doporučení, vývoj spotřeby potravin

Cíl a metodika:

Cíl práce

Diplomová práce se zabývá zkoumáním vývoje spotřeby potravin a nealkoholických nápojů jako součást agregátní poptávky a ekonomického růstu. Cílem práce je zkoumání statistické závislosti mezi jednotlivými determinanty a celkové konečné spotřeby domácností včetně krátkodobých prognóz jejich vývoje. V souvislosti se spotřebou potravin je zhodnocen dosavadní vývoj potravinových komodit a následná komparace s výživovými doporučeními pro Českou republiku.

Metodika práce

Diplomová práce je rozdělena na dvě části teoretickou a analytickou. V teoretické části je obsažené vymezení zkoumané problematiky za využití odborné a vědecké literatury. Analytická část v návaznosti na část teoretickou blíže charakterizuje spotřební chování v České republice za využití několika statistických metod. Pro zpracování

empirické části jsou využita sekundární data z Českého statistického úřadu (ČSÚ), dále jsou využita data ze zdrojů České národní banky (ČNB) ze systému časových řad ARAD a data z Eurostatu. Jedná se o veřejně přístupné databáze, jejichž cílem je vykazování jednotlivých údajů z různých ekonomických oblastí. Statistické údaje jsou zpracované pomocí statistického programu Statistica.

Analýza spotřeby potravin v České republice

Ekonomie, konkrétně mikroekonomie, zkoumá individuální chování spotřebitele. Její hlavní otázkou je: „Kolik spotřebitelé vydají příjmů na spotřebu dnes a kolik si ušetří do budoucnosti?“ Dopady odpovědí na tuto otázku přináší významné změny i v makroekonomickém charakteru. Individuální rozhodnutí spotřebitele ovlivňuje ekonomiku jako celek. Předložená diplomová práce se zabývala spotřebním chováním v České republice v časovém období 1990 až 2018. Toto časové období bylo zvoleno z důvodu zachycení významných hospodářsko-politických změn v České republice: vstup do Evropské unie a celosvětová hospodářská krize.

Práce ve své struktuře podává ucelený pohled od obecné roviny pojetí celkové spotřeby domácností až po spotřebu soustředěnou na potravinové komodity. Vyjádřeno průměrným koeficientem růstu, ekonomika České republiky v letech 2009 až 2018 zaznamenala 2,29 % průměrný roční růst a přírůstek reálného HDP byl doprovázen růstem domácí poptávky.

Ve sledovaném časovém období nelze opomenout i působení globální finanční krize, které ovlivnilo vývoj ekonomik celého světa včetně české ekonomiky. V období hospodářské krize byla konečná spotřeba domácností hlavním zdrojem růstu české ekonomiky. Její podíl na HDP byl v roce 2009 až 48,83 %, což vykazuje největší podíl na HDP za celé sledované období. Hospodářská krize neměla na spotřebu domácností značný vliv – demonstruje to i skutečnost, že celková spotřeba domácností v tomto roce měla mírně rostoucí charakter. Toto období hospodářské recese bylo možné porovnat s obdobím hospodářské expanze, která trvala v období od roku 2003 do roku 2008. Při komparaci meziročních přírůstků HDP, výdajů na konečnou spotřebu domácností, disponibilního důchodu a úspor lze konstatovat, že zde funguje mechanismus vyrovnávání spotřeby pomocí úspor. Došlo-li k výraznějšímu propadu ekonomiky, domácnosti

na základě opatrnostního motivu začaly raději šetřit. Tím pádem se zvyšovala míra úspor na úkor spotřeby a recese se prohlubovala, tuto situaci je možné evidovat od roku 2008 v důsledku hospodářské krize.

Spotřeba domácností je ovlivňovaná hned několika faktory najednou. Proto se určité výsledky můžou lišit od ekonomické teorie. Jedním z dílčích cílů diplomové práce bylo zkoumat závislosti mezi vybranými determinanty a konečnou spotřebou domácností.

Podle Keynesovy teorie spotřební funkce, domácnosti část svého disponibilního důchodu vynakládají na spotřebu a část uloží do úspor. Hrubý disponibilní důchod společně s výdaji na konečnou spotřebu domácností neoscilují v tak velké míře jako HDP. Tato skutečnost se demonstrovala v roce 2009, kdy pozitivní vývoj disponibilního důchodu zmírnil propad výdajů na konečnou spotřebu domácností v době hospodářské krize. Mezi hrubým disponibilním důchodem a výdaji na konečnou spotřebu domácností byla zjištěna silná závislost. Na základě parametrů z regresního modelu lze konstatovat, že zvýší-li se disponibilní důchod o jeden milion korun, tak výdaje na konečnou spotřebu domácností se zvýší o 1 131 600 Kč. Vyjádřeno průměrným koeficientem růstu, hrubý disponibilní důchod vykazoval průměrný růst 2,11 %. Na základě statistické predikce lze předpokládat opětovný nárůst výše disponibilního důchodu v následujících třech letech.

Spotřebu domácností lze kromě vlastních zdrojů financovat i z externích zdrojů v podobě úvěrů. Bankovní instituce poskytují domácnostem největší objemy úvěrů. Ve vztahu mezi konečnou spotřebou domácností a výší spotřebitelských úvěrů domácnostem byla potvrzena silná závislost. Ve sledovaném období v letech od 1998 až 2018 se každoročně objem úvěrů zvyšoval. Vyjádřeno průměrným koeficientem růstu, celkový objem úvěrů se zvyšoval v průměru každoročně o 16 %. Na základě statistické predikce se očekává v příštích třech letech opětovný nárůst spotřebních úvěrů. Otázkou, kterou se ekonomové zabývají zůstává – Zaručí opětovné zvyšování zadlužování domácností udržitelný stav ekonomiky? Je-li poskytované nadměrné množství úvěrů, ohrožuje se stabilita ekonomiky několika způsoby. Pokud se ekonomika nachází ve fázi expanze a banky mají optimistická očekávání, poskytují úvěry i méně důvěryhodným dlužníkům. Nastane-li krize, která povede k omezení externího financování a k nárůstu objemu nesplacených úvěrů, může se bankovní sektor dostat do potíží.

Vliv úrokových sazeb na konečnou spotřebu domácností má nepřímý charakter a závisí na tom, zda domácnosti plní roli věřitele nebo dlužníka. Úrokové sazby měly spíše klesající charakter, což má vliv na zvyšování objemu úvěrů. Zkoumal se vztah nejprve mezi konečnou spotřebou domácností a výší úrokových sazeb z úvěrů domácností a pak vztah mezi spotřebou domácností a výší úrokových sazeb z vkladů domácností. Mezi výdaji na spotřebu a výší úrokových sazeb domácností byla nalezena velmi slabá závislost. Naopak při zkoumání závislosti s úrokovými sazbami z úvěrů domácností byla zjištěna silná závislost. Pomocí statistické predikce je předpovězeno, že se v příštích letech úrokové sazby zvýší. Tato predikce může být reálná, protože se za posledních 16 let úroky z úvěrů snížily až o 46,99 % v bazickém indexu rok 2019 oproti roku 2004.

Bohatství domácností (čisté jmění domácností) je významným ukazatelem životní úrovně domácností. Bohatství domácností vykazovalo meziročně růst. Průměrný koeficient růstu v letech 1999 až 2018 dosáhl výše 4,74 %. Mezi konečnou spotřebou domácností a výší bohatství domácností byl zjištěný velmi silný vztah. Na základě statistické predikce se předpokládá růst této výše i v dalších letech.

Na základě komparace individuální spotřeby domácnosti s výživovými doporučeními je evidentní, že spotřeba v České republice má veliké nedostatky hlavně v nedostatečné spotřebě ryb, nadměrné spotřebě pšeničné mouky, nadměrné konzumaci cukru a nízké úrovni spotřeby ovoce a zeleniny. Lze usoudit, že výživa v posledních letech zaznamenala množství pozitivních strukturálních změn, stále však přetrvává nesprávná skladba výživy.

V dnešní době existuje mnoho informací, jak by měla správná výživa vypadat, mnoho zdrojů si navzájem odporuje, a proto je často velmi těžké usoudit, které návyky jsou správné, a které naopak škodlivé. Nastává přesycenost informacemi, což je charakteristikou dnešní doby. Na českém trhu určitě chybí jednotný „manuál“ správného postupu ve výživě. Informovanost často záleží na jednotlivci, musí vyvozovat závěry, co je pravdivou informací a naopak. V důsledku nesprávné výživy se může Česká republika potýkat s vysokým výskytem obezity a s tím souvisejícími civilizačními chorobami.

Pozitivním prvkem je však výživa dětí ve školách, která poukazuje na zlepšení jejich stravovacích návyků hlavně prostřednictvím programů Zdraví 2020, Zdravá školní jídelna a Škola podporující zdraví od Ministerstva zdravotnictví.

Použitá literatura:

Knižní zdroje

ARLT, Josef, Štěpán RADKOVSKÝ a Jindra ČUTKOVÁ. 2001. *Analýza spotřební funkce v podmínkách ČR.* Praha: Česká národní banka, Sekce měnová, 2001. VP. ISBN 80-238-7993-6.

BALDWIN, Richard E. 2008. *Ekonomie evropské integrace.* Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1807-1.

BOUČKOVÁ, Jana. 2003. *Marketing.* Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-717-9577-1.

BRČÁK, Josef. 2012. *Česká republika ve světle ekonomických teorií.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-369-8.

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ. 2014. *Makroekonomie – teorie a praxe.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

BUDÍKOVÁ, Marie a Ester ŽELEZŇÁKOVÁ. 2018. *Korelační analýza v systéme STATISTICA* [online]. Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2020-04-06]. ISBN 978-80-210-9202-0.

CIPRA, Tomáš. 1986. *Analýza časových řad s aplikacemi v ekonomii: celostátní vysokoškolská učebnice pro stud. matem.-fyz. fakult studijních oborů II Fyzikálně matematické vědy.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1986.

DUESENBERRY, James S. 1949, *Income, saving, and the theory of consumer behavior.* Cambridge: Harvard University Press, 1949.

ÉCHAUDÉMAISON, Claude-Danièle. 1995. *Slovník ekonomie a sociálních věd.* Praha: E.W.A. Edition, 1995. ISBN 80-857-6413-X.

- FOXALL, Gordon. 2004.** *Consumer psychology in behavioural perspective*. Repr. Washington, DC: Beard Books, 2004. ISBN 15-879-8240-4.
- GRÖNDAHL, Jörg a Martin LEROCH 2006.** *Einfach lernen! Mikroökonomie* [online]. 2006 [cit. 2016-12-29]. ISBN 87-7681-066-6. Dostupné z: <http://bookboon.com/de/einfach-lernen-mikroökonomie-ebook>
- HES, Aleš. 2008.** *Chování spotřebitele při nákupu potravin*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Ekonomie studium. ISBN 978-80-87197-20-2.
- HINDLS, Richard. 2007.** *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.
- HOLMAN, Robert. 2018.** *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-541-1.
- HOLMAN, Robert. 2005.** *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-717-9380-9.
- KEYNES, John Maynard. 1963.** *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Praha: Československá akademie věd, 1963.
- KROPÁČ, Jiří. 2012.** *Statistika: náhodné jevy, náhodné veličiny, základy matematické statistiky, indexní analýza, regresní analýza, časové řady*. 2., přeprac. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2012. ISBN 978-80-7204-788-8.
- MACÁKOVÁ, Libuše. 2009.** *Mikroekonomie: repetitorium: (středně pokročilý kurz)*. 6. vyd. Slaný: Melandrium, 2009. ISBN 978-80-86175-68-3.
- MANKIW, N. Gregory. 2010.** *Macroeconomics*. New York: Worth Publishers, 2010. ISBN 978-1-4292-1887-0.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1968.** *Základní otázky psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Knižnice psychologické literatury.
- PAVELKA, Tomáš. 2007.** *Makroekonomie: základní kurz*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007. ISBN 978-80-86730-21-9.
- RYMEŠ, Milan, Jitka DOUCHOVÁ, Růžena KOMÁRKOVÁ, Dita MEJTSKÁ a Jitka VYSEKALOVÁ. 1993.** *Základy psychologie trhu*. Jinočany, 1993. ISBN 80-857-8722-9.

- SEKERKA, Bohuslav. 2007.** *Makroekonomie*. Praha: Profess Consulting, 2007. ISBN 978-80-7259-050-6.
- SOJKA, Milan. 2000.** *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4991-X.
- SOMMER, Alexander. 1999.** *Potravinová bezpečnost a zdravá výživa obyvatelstva*. Nitra: Agentúra Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied, 1999. ISBN 80-968274-1-3.
- SOUKUP, Jindřich. 2010.** *Makroekonomie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Management Press, 2010. ISBN 978-80-7261-2192.
- SVÁTKOVÁ, Slavomíra. 2007.** *Zatížení spotřebního koše domácností daněmi ze spotřeby v České republice*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007. ISBN 978-80-7379-001-1.
- SVĚTLÍK, Jaroslav. 2005.** *Marketing - cesta k trhu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9848-2.
- TULEJA, Pavel, Pavel NEZVAL a Ingrid MAJEROVÁ. 2011.** *Základy mikroekonomie: [učebnice pro ekonomické podnikatelské fakulty]. 2., aktualiz. vyd.* Brno: Computer Press, 2011. Vysokoškolské učebnice (Computer Press). ISBN 978-80-251-3577-8.
- TVRDOŇ, Jiří. 2001.** *Ekonometrie*. Vyd. 5. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2001. ISBN 978-80-213-0819-0.
- VYSEKALOVÁ, Jitka. 2004.** *Psychologie spotřebitele: jak zákazníci nakupují*. Praha: Grada, 2004. Manažer. ISBN 80-247-0393-9.
- VYSEKALOVÁ, Jitka. 2011.** *Chování zákazníka: jak odkrýt tajemství "černé skříňky"*. Praha: Grada, 2011. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3528-3.

Internetové zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2003. *Metodické vysvětlivky* [online]. ČSÚ, 2003 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/3001-04-_za_rok_2003-_i_dil__socialni_skupiny-_prijmova_pasma_-metodicke_vysvetlivky

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2015. *Hrubý disponibilní důchod* [online]. 2015 [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/36380891/320288-15a04.pdf/816555d4-aaea-4ab1-a1b2-192cef017f2f?version=1.0>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2015. Hodnocení výkonnosti ekonomiky České republiky v širším kontextu. ČSU [online]. 2015 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/hodnoceni-vykonnosti-ekonomiky-ceske-republiky-v-sirsim-kontextu>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2016. *Statistika rodinných účtů (SRÚ) - Metodika do roku 2016* [online]. ČSÚ, 2016 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2017. *Statistika rodinných účtů (SRÚ) - Metodika od roku 2017* [online]. ČSÚ, 2017 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika-v-roce-2017>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2019. *Statistika rodinných účtů (SRÚ)* [online]. ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/statistika_rodinnych_uctu

DOTACE.EU. 2019. Makroekonomická a sektorová analýza ČR: Podklad pro ověření rozvojových potřeb Dohody o partnerství. In: *Dotaceeu.cz* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2019 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/getmedia/422c01a1-414d-478c-8224-6393fdb46ddf/Makroekonomicka-a-sektorova-analyza-CR,-kveten-2019.pdf.aspx?ext=.pdf>

FISHER, Irving. 1930, *The theory of interest as determined by impatience to spend income and opportunity to invest it* [online]. New York: The Macmillan Co., 1930 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://oll.libertyfund.org/titles/fisher-the-theory-of-interest>

- HEIM, John J. 2008.** *The consumption function* [online]. 2008 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <http://www.economics.rpi.edu/workingpapers/rpi0805.pdf>
- HNÍDKOVÁ, Drahomíra. 2004.** „Jsme to, co jíme“. *Statistika&My* [online]. 2004 [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/01/jsme-to-co-jime/>
- KUBICOVÁ, Eubica. 2007.** *Spotreba potravín ako významná súčasť agregátneho dopytu a ekonomického rastu*. Nitra, 2007. Dizertační práce. Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre.
- MARTINOVSKÝ, Václav. 2007.** *FINANČNÍ SITUACE RODIN S DĚTMI V ČESKÉ REPUBLICE* [online]. Národní centrum sociálních studií, o.p.s. Praha, 2007 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/studie_martinovsky.pdf/ef32f232-b54e-3f11-c034-ae924b851735
- MODIGLIANI, Franco. 1986.** *Life Cycle, Individual Thrift and the Wealth of Nations* [online]. 1986 [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <http://drphilipshaw.com/Modigliani%201986.pdf>
- MPO. 2003.** *Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2003* [online]. MPO, 2004 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/26282/26216/292518/priloha001.pdf>
- MPO. 2007.** *Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2007* [online]. MPO, 2008 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/31516/38290/438938/priloha002.pdf>
- MPO. 2012.** *Analýza vývoje ekonomiky ČR za rok 2012* [online]. MPO, 2013 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/dokument141978.html>
- SEBERA, Martin. 2012.** *Analýza rozptylu* [online]. 2012 [cit. 2020-04-06]. Dostupné z: http://www.fsps.muni.cz/~sebera/vicerozmerna_statistika/anova.html
- SIXTA, Jaroslav. 2015.** Využívání systému národních účtů pro administrativní účely. *Statistika&My*. 2015(05). ISSN 1804-7149.

SPOLEČNOST PRO VÝŽIVU.2012. *Výživová doporučení pro obyvatelstvo České republiky* [online]. Praha: Společnost pro výživu, 2012 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.vyzivaspol.cz/vyzivova-doporuceni-pro-obyvatelstvo-ceske-republiky/>

VYMĚTAL, Petr a Václav ŽDÁREK. 2009. *Základy makroekonomické analýzy*. VŠEM, 2009. Dostupné také z: https://www.vsem.cz/data/data/sis-texty/studijni-opory-bc/so_km_zma.pdf

Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP) [online]. ČSÚ, 2014 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_individualni_spotreby_-cz_coicop-

VÝŽIVOVÉ DOPORUČENÍ PRO OBYVATELSTVO ČR. 2012. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. MMR, 2012 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/ce28c415-4891-4374-a038-f61795cb15d6/GetFile8>